

УДК 376:373.3

С. А. Крисак,
учитель початкових класів КЗ «Луцька загальноосвітня
школа І–ІІІ ст. № 15 Луцької міської ради»

Організація роботи вчителя та його асистента в інклюзивному класі початкової ланки*

Подано практичні поради вчителю, який працює в класі з інклюзивним навчанням, зокрема, як скласти план-конспект уроку, в якому інтегрувати навчальний матеріал відповідно до індивідуальних особливостей учня.

Ключові слова: інклюзивна освіта, методи навчання, адаптація.

Krysak S. A. Organization of the Teacher's and His Assistant's Work in the Inclusive Class of Elementary School.

Some pieces of practical advice are provided for teachers who work in the class with inclusive education, in particular, how to draw up a lesson plan in which educational material is integrating in accordance with the individual characteristics of pupils.

Key words: inclusive education, teaching methods, adaptation.

У мене немає ніг, але є почуття,
Я не можу бачити, але я постійно думаю.
Хоча я не чую, я хочу спілкуватись.
Чому люди вважають мене непотрібною,
безмовною, бездумною?
Як і інші, я спроможна думати про наш світ.
Коралі Северс

Постановка проблеми. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства.

Звичайно, при навчанні дітей з особливими потребами постають певні труднощі, долаючи які, потрібно враховувати стан здоров'я та можливості школяра. Для цього використовують різні методи інклюзивної освіти.

Інклюзивне навчання означає, що всі учні одержують освіту в звичайних класах. Це не означає, що учень не може залишити клас із якихось причин. Кожен із них може отримати індивідуальну допомогу з того чи іншого предмета.

Особливо відповідальною є організація цієї роботи в початковій ланці.

Виклад основного матеріалу. Початки інклюзії у першому класі були непростими. Адже діти ще малі, не адаптовані до школи. Потрібно було знайти спільну мову, перш за все, між учителем і його асистентом, із батьками (яким належало пояснювати особливість класу), знайти підхід до всіх дітей, особливо до тих,

що мають особливі освітні потреби. Їх у класі було двоє. Проблема полягала в тому, що в них – два різні діагнози: затримка психічного розвитку і дитячий церебральний параліч (диплагічна форма).

Проте, спостерігаючи протягом першого місяця навчання за учнями, ми не побачили потреби в тому, щоб діти навчалися за індивідуальними програмами. Тому вирішили спробувати (за згодою батьків, відповідно до рішення консультативно-педагогічної групи) навчати за типовими програмами. І не помилилися. У Станіслава Лобацевича з діагнозом ЗПР дуже розвинене логічне мислення та зорова пам'ять. Тому на уроках математики проблем майже не виникало.

Складніше було на заняттях з української мови та читання. Описати малюнок, правильно побудувати речення учневі давалося важче. Саме в таких випадках потрібна була допомога асистента вчителя: ставити навідріздні запитання і наштовхувати його на правильну думку. Під час диктантів теж були труднощі. Асистент учителя повторював йому одне слово декілька разів, щоб написав правильно.

Читати учневі було найважче. На уроках читання не міг обійтися без допомоги. Асистент учителя працював на цих уроках з додатковим матеріалом (пазли зі складами, картки з голосними і приголосними звуками, малюнки зі словами). На кінець першого класу дитина читала лише по складах.

* Додатки, світліши (дод. 37) до уроку – в електронному доповненні до журналу (на сайті ВПШО).

Методичні публікації

Але завдяки наполегливій роботі асистента і самого учня на кінець другого року навчання читав на достатньому рівні.

Зовсім інша ситуація з іншою ученицею, в якій діагноз ДЦП і проблема лише в тому, що не може самостійно ходити. Дівчинка дуже здібна, розумна, вихована, інтелектуально розвинена. Труднощі полягали в тім, що дитина була психологічно не готова до школи. До цього мама її ніколи не залишала, постійно перебувала поруч. Дівчинка не звикла до дитячого середовища, соромилась, інколи плакала. Вона тяжко відкривалася новій людині (вчителю, асистенту). Період адаптації в неї проходив майже весь перший семестр.

На уроках математики була активна, але оскільки лівша, то труднощі виникали, коли вивчали відрізки й ламані. Самостійно вона креслити не могла. І саме тут виявлялась потрібна допомога асистента вчителя. Але вони виконували це спільно: асистент тримав лінійку, а учениця креслила олівцем.

Найулюбленишим уроком дівчинки був урок читання. Ще в п'ять років вона навчилася читати і з того часу з книжкою не розлучалася. Тому на цих уроках допомоги зовсім не потребувала.

Складніше з письмом. Через те, що вона пише лівою рукою, букви її зовсім не слухалися. Асистент учителя сідала поруч з ученицею, брала її за руку і разом писали. Але Дарина дуже старанна і вдома. Тому за рік вона писала вже гарно.

Звичайно, учениця не могла обійтися без допомоги асистента, коли ми йшли до їдальні, на перерві асистент була постійно поруч.

За цілий рік діти дуже прив'язалися до асистента вчителя, і коли дізналися, що в другому класі буде нова вчителька (переведена на посаду вчителя української мови), то засмутилися. І в другому навчальному році був знову період адаптації. Але він пройшов набагато швидше. Діти відразу знайшли спільну мову з новим асистентом. І саме цей рік був

дуже відповідальним для Дарини. Вона перший раз самостійно, без підтримки асистента, вийшла до дошки і була щасливою. Вона переборола свій страх.

Із практики можу сказати, що асистент учителя надає допомогу мені в організації, підтримці та впровадженні навчально-виховного процесу; допомагає управляти поведінкою всіх учнів, проводить спостереження; допомагає моніторити процес навчання та розвиток дітей.

Діти не розділяють учителя і його асистента, для них це два вчителі в класі. Я вважаю, що так і повинно бути. Разом стараємося стати для таких дітей наставниками, вихователями, друзями. Стараємося розуміти не лише слова, але й її погляд, відчуття, душевний стан.

Нашу співпрацю з асистентом я можу назвати «тандемом», адже у нас є спільне бачення, відданість спільній ідеї, взаємопідтримка та спільна відповідальність. У результаті нашої співпраці школярі з особливими потребами мають більше можливостей досягнути успіхів у загальноосвітніх класах. А для інших учнів це і виховний процес, адже вони вчать любити й поважати людей, які б фізичні вади у них не були.

Представляємо зразок конспекту уроку, який веде вчитель у класі з інклюзивним навчанням.

Природознавство, 3 клас

Тема: Комахи.

Мета:

навчальна – закріпити і поглибити знання учнів про комаху, ознайомитися із особливостями будови їхнього тіла;

розвивальна – удосконалювати навички роботи з текстом; розвивати спостережливість, уміння логічно мислити, робити висновки; формувати науковий світогляд;

виховна – виховувати зацікавленість предметом, бережливе ставлення до природи;

корекційна – розвивати зорову пам'ять, збагачувати словниковий запас дитини з особливими потребами.

Перебіг уроку

Етап уроку	Хід уроку	Корекція
I	Організаційний момент. Емоційне налаштування Йдемо в гості до природи. Є в ній різна дивина: В небі – зорі, в ріках – води, В полі – квіточка ясна. А зимою є сніжинка, Літо дощик принесе, Є метелик і пташинка – І таке цікаве все!	
II	Актуалізація опорних знань. Підготовчі та пізнавальні вправи з корекційно-розвивальною метою	
1	Хвилинка спостереження Робота «синоптиків» – Надаю слово працівнику гідрометеоцентру.	

	<p>Підсумок фенологічних спостережень</p> <ul style="list-style-type: none"> – Яка зараз пора року? – Який місяць? – Яка температура повітря? – Що ви можете сказати про стан неба? – Чи є опади? Які? – Чи є вітер? Визначте його напрямок. – Чи спостерігали якісь інші явища? – Як змінилася висота Сонця? – Зміни в рослинному світі. – Зміни в тваринному світі. – Праця людей 	
2	<p>Перевірка домашнього завдання</p> <p>Фронтальне опитування</p> <ul style="list-style-type: none"> – Яку тему ми почали вивчати? (<i>На дощці напис «Тварини»</i>). – До якої природи відносяться тварини? (<i>До живої</i>). – Доведіть. (<i>Тварини дихають, ростуть, розмножуються, живляться, відмирають</i>). – А рослини теж дихають, ростуть, розмножуються, живляться, відмирають. Чим же тварини відрізняються від рослин? (<i>Тварини переміщуються, харчуються готовою їжею, ростуть тільки в молодому віці</i>) 	<p>Асистент учителя допомагає Стасові, використовуючи картинки, ставить навідні запитання</p>
3	<p>Словникова робота</p> <ul style="list-style-type: none"> – Поясніть значення слів «ботаніка» (<i>наука про рослини</i>), «зоологія» (<i>наука про тварин</i>) 	<p>Асистент учителя малює схему для Стаса і пояснює за її допомогою</p>
4	<p>Інтерактивна вправа «Гронування»</p> <ul style="list-style-type: none"> – Які групи тварин ви знаєте? (<i>Черви, молюски, ракоподібні, павукоподібні, комахи, риби, земноводні, плазуни, птахи, звірі</i>) 	
III	<p>Повідомлення теми і мети уроку, очікуваних навчальних результатів</p> <p>Повідомлення «допитливих»</p> <ul style="list-style-type: none"> – Хто опрацював статтю «Для допитливих»? – Ученим відомо близько півтора мільйона видів тварин. З них понад мільйон – це комахи. А решта – всі інші види тварин. Цей круг – весь рослинний і тваринний світ. Як бачите, половину його займають комахи. <p>Бесіда:</p> <ul style="list-style-type: none"> – За якою ознакою можна впізнати комах? – Яких комах вам доводилося бачити в природі? (<i>Бджоли, сонечка, мурахи, коники, метелики, мухи, джмелі...</i>) – Яке значення для природи мають комахи? (<i>Запилюють рослини, продукт харчування для інших тварин</i>) 	
IV	<p>Сприймання й усвідомлення нового матеріалу</p> <p>1 Розповідь учителя «Про розмаїття світу комах»</p> <p>Комахи живуть скрізь, за винятком морських глибин. Розгорніть підручник на с. 103, мал. 81.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Це хто? (<i>Травневий хрущ</i>). – Із скількох частин складається його тіло? (<i>З трьох – голови, грудей і черевця</i>). – Що розташоване на голові? (<i>Очі, пара вусиків та ротовий апарат</i>). – Скільки в нього ніжок? – У комах є <i>шість ніг</i>. Більшість із них мають одну або дві пари крил і вміють літати. 	<p>Асистент учителя проводить бесіду зі Стасом, ставить додаткові питання, де у відповіді учень використовує картинку</p>

Хрущі об'їдають листя на деревах. Вони також харчуються їх цвітот та бруньками. Великими шкідниками є личинки хруща.

– А зараз заплющіть очі, послухайте. (*Вмикаємо звук комара*).

– Чий це звук?

– Так, це *комар*.

– А кого з вас кусав комар? Чим?

– Ротом у багатьох комах є *хоботок*. Комар своїм хоботком може проколоти навіть шкіру слона.

– Хто знає, чим він утворює такий звук, який ви щойно почули?

– Тонкий і нудний писк комара – це звук його *крил*, що рухаються з величезною швидкістю, 1000 помахів на секунду.

(Комарі можуть переносити небезпечні хвороби, місце укусу дуже свербить).

– Хто це? (*Бабка*).

– У кого з вас є бабка з колекції?

– Роздивіться, які у неї очі.

– Майже у всіх комах очі складаються із маленьких очок. Очі бабки займають майже всю голову. У них у кожному оці до 30 000 очок. Вона може дивитися на всі боки і, не повертаючи голови, схопити здобич.

(Бабка – корисна комаха, вона на льоту схоплює мух, комарів, інших комах).

Схема

– А тепер подивіться на цю тварину. Хто це?

– Так, *павук*. У кого на парті він є в колекції? Роздивіться.

– Це комаха?

– Як ви думаєте, чому?

– Павуки, діти, належать до класу павукоподібних. На відміну від комах, у них вісім ніжок і відсутні крила.

– Назвіть корисних комах, яких ви знаєте. (*Сонечко, мураха, бджола...*).

– Пригадайте з власного досвіду, чим вони корисні.

– Уявіть себе в ролі котроїсь із цих комах і розкажіть про себе.

Реклама

– Корисні комахи поїдають шкідливих, запилюють квіти, підвищують урожайність.

– Які ви знаєте шкідливі комахи? (*Попелиця, комар, муха, воші, блохи, таргани, колорадський жук, хрущ...*).

– Як ви гадаєте, чому вони шкідливі?

– Так, вони знищують рослини. А ще переносять інфекційні захворювання, викликають інфекцію. Але потрібні в природі, бо є кормом для інших тварин

2

Робота з підручником

Прочитайте самостійно текст підручника на с. 103. Зверніть увагу, як пересуваються комахи і де вони живуть.

– Прочитайте речення про істотну властивість комах.

– У підручнику на с. 104 ми дізнаємося, які органи чуттів є в комах. (*Вголос*).

– Що в комах добре розвинене? (*Слух, зір, нюх*).

– Візьміть олівець і підкресліть, що вловлюють комахи завдяки особливим органам тіла? (*Найтонші запахи і найменший рух повітря*).

Індивідуальна
допомога асистента

	<p>– Органи дотику і нюху розташовані на вусиках, а смаку – на ротових органах, а в деяких можуть бути на кінцівках. Деякі з комах здатні сприймати запах на відстані 11 км.</p> <p>– Як захищаються комахи?</p> <p>– Перша пара працює над третьою частиною тексту, а друга – над четвертою.</p> <p>– Які комахи живляться рослинною їжею?</p> <p>– Чому сонечко і турун є хижаками?</p> <p>– Чому багатьох комах називають «санітарами природи»?</p> <p>– Як поводить себе жук-гноювик?</p> <p>– Наука, що вивчає комах, називається <i>ентомологія</i></p>	
	Фізкультхвилинка	Асистент учителя проводить пальчикову гімнастику з Дариною
3	<p>Ознайомлення з крилами комах</p> <p>Які ви знаєте літаючі комахи?</p> <p>– Розгляньте мал. 83. Скільки пар крил зазвичай мають комахи?</p> <p>– Комахи зазвичай мають дві пари крил, що відрізняються розмірами і формою.</p> <p>– У яких комах обидві пари крил розвинені однаково? (<i>У бабок</i>).</p> <p>– А у метелика?</p> <p>– У <i>бджіл і ос</i> задні крила теж значно менші за передні.</p> <p>– А от у <i>сарани</i> задні крила набагато більші, ніж передні.</p> <p>– Передні крила <i>жуків</i> перетворилися на тверді захисні надкрилля.</p> <p>– Скільки крил у мух?</p> <p>– У <i>мух, комарів і оводів</i>, які мають тільки добре розвинені передні крила, задні перетворені в дзижчальця.</p> <p>Крила є лише у дорослих комах. Деякі види втратили крила (<i>воші, мурахи</i>)</p>	
V	Узагальнення та систематизація отриманих знань. Формування вмінь і навичок із використанням інтерактивних вправ	
1	<p>Робота в друкованому зошиті</p> <p>Учні виконують завдання з робочого зошита за відповідною темою. Завд. 1, 2 (<i>Взаємоперевірка</i>)</p>	Допоміжна схема для Стаса
2	<p>Гра «Вибери комаху»</p> <p>– Складіть речення так, щоб підметами в них виступали слова з першого рядка, а присудками – з другого. Оберіть собі завдання:</p> <p>– У першому – треба відшукати комаху серед групи інших тварин.</p> <p>– Яка тварина зайва?</p> <p>Сторінками «Червоної книги»</p> <p>– Як бачите, світ комах надзвичайно різноманітний. Вони мають велике значення в житті природи і людини.</p> <p>Народне господарство зазнає значних збитків від шкідливих комах. Проте шкідливі комахи складають лише незначну кількість усіх відомих видів. Надзвичайно важливі в природі комахи-запилувачі. Чимало видів комах – це їжа птахам, риbam і ссавцям. Серед комах є хижаки, які поїдають шкідливі види. Комахи беруть участь у ґрунтоутворенні, вони дають людині мед, віск, натуральний шовк тощо. Але є види, котрі зникають і їх занесено до Червоної книги України. Запам'ятайте їх назви й оберігайте</p>	
3	<p>Поетична хвилинка</p> <p>– Які твори про комах ми вивчали на літературному читанні? (<i>Леонід Глібов «Коник-стрибунець»</i>).</p>	

Методичні публікації

	<p>– Яким автор змалював Коника? Якою – Мурашу? – Як ми можемо оберігати мурашники?</p>	
4	<p>Це цікаво Найбільша комаха на світі за розмахом крил – метелик – Тизанія Агриппіна з розмахом крил до 30,5 см (майже розмір підручника)</p>	Індивідуальна картка
5	<p>Народна мудрість <i>Розташуйте правильно слова. Поясніть зміст.</i> Бджола рада цвіту, а людина літу</p>	
VI	<p>Підсумок уроку Гра «Фантастична тварина» На світі існує багато різних комах. Слід вчитися їх розпізнавати. У торбинці перемішалися частини тіл чотирьох комах. Складіть їх. (<i>Метелик, бджола, бабка, богомол.</i>) – Назвіть, яких комах ви знаєте. – Які істотні ознаки усіх комах? (Вчитель акцентує увагу учнів на схеми-опори, учні відповідають). – Зі скількох частин складається тіло комах? Назвіть ці частини. – Яке значення комах у природі й житті людини? – А які комахи найпрацьовитіші? – Які шкідливі? – Діти, як ми маємо ставитися до комах?</p>	
VII	<p>Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання 1. Прочитайте текст із підручника (с. 103–105). 2. Дайте відповіді на запитання підручника (с. 105). 3. Для допитливих: дізнайтеся, скільки очей мають комахи (с. 106 підручника). 4. Складіть казочку про комаху, яка вам найбільше сподобалася. 5. Індивідуальне завдання: принести матеріал тим учням, які готували доповідь «Цікаве про риби». – Бережіть красу природи! – Як ви сьогодні зрозуміли, навіть найменша комашка дуже потрібна на землі. Ми повинні берегти природу, любити її, вивчати і спостерігати. І тоді вона розкриє перед нами свої таємниці. Це потрібно насамперед нам, щоб не блудили ми у цьому світі, а жили щасливо і радісно, несли в собі чарівність веселочки, чистоту джерельної води, тепло сонячного проміння. В небі сонце ласкаве квітне, <i>Посилає нам світло й тепло,</i> <i>Щоб дитині, пташині й комашці</i> <i>На Землі цій спокійно було.</i> <i>Ти долоньку свою маленьку</i> <i>Простягни до його тепла,</i> <i>Залиши промінець у серденьку,</i> <i>Доброта, щоб у ній жила</i></p>	

Література

1. Асистент вчителя в інклюзивному класі: основні ролі та завдання. URL: <http://takya.ru/nuda/asistent-vchitelya-v-inklyuzivnomu-klasi-osnovni-rol-i-ta-zavda/main.html>
2. Вчитель і асистент вчителя: ролі і відповідальність. Асоціація вчителів Альберти (ATA – Alberta Teachers' Association). URL: <http://roippo.org.ua/upload/iblock/8a2/vchytel%60-i-asystent-vchytelya-rol-i-vidpovidal%60nist%60.pdf>
3. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. / кол. авт.: Н. З. Софій, А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко. 2-ге вид., стереот. Київ: ФОП Парашин І. С., 2010. 134 с.
4. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Вид. доп. та перероб. Київ: Вид. група „АТОПОЛ”, 2011. 274 с.
5. Маланчій В. О. Роль вчителя в запровадженні інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: метод. посіб. Хмельницький: Хмельниц, спеціаліз. загальноосвіт. шк. I–III ст. № 8, 2015. 81 с.
6. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ: А. С. К., 2012. 308 с.
7. Татаринцев О. Методичні рекомендації щодо організації та змісту інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами. URL: http://www.osvitajagotin.com.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=24&Itemid=71